

ПОТЕРПІЛИЙ У СУДОВОМУ РОЗГЛЯДІ

A VICTIM IS IN JUDICIAL TRIAL

Давиденко С.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та оперативно-розшукової діяльності*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті досліджено особливості процесуального стану потерпілого внаслідок зміни прокурором обвинувачення та його відмови від підтримання державного обвинувачення в суді. Сформульовано пропозиції з удосконалення нормативного регулювання окреслених положень цього правового інституту.

Ключові слова: процесуальний стан потерпілого, зміна обвинувачення, відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення.

В статье исследованы особенности процессуального положения потерпевшего в результате изменения прокурором обвинения в суде и его отказа от поддержания государственного обвинения. Сформулированы предложения по усовершенствованию нормативного регулирования указанных положений этого правового института.

Ключевые слова: процессуальное положение потерпевшего, изменение обвинения, отказ прокурора от поддержания государственного обвинения.

In the article the features of judicial position of victim are investigational as a result of change of prosecution and his abandonment a public prosecutor from maintenance of the state accusing of court. Suggestions are set forth from perfection of the normative adjusting of the outlined positions of this legal institute.

Key words: judicial position of victim, change of prosecution, refuse of public prosecutor, from maintenance of state prosecution.

Реформування правової системи України на сучасному етапі, динаміка й перспективи розвитку науки кримінального процесуального права та законодавства дають можливість констатувати безперечно існування стійких нормотворчих тенденцій до розширення сфери застосування приватноправових елементів у законодавчому регулюванні кримінальної процесуальної діяльності з метою забезпечення процесуальної рівноправності, активності й ініціативності не лише сторін, а й окремих учасників кримінального провадження. При цьому однією з найважливіших проблем залишається досить низький рівень правової захищеності осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень. Дотримуючись загальновизнаних міжнародних стандартів у сфері кримінального судочинства, а також зобов'язань нашої держави перед європейським і світовим співтовариством, Концепція реформування кримінальної юстиції України, затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, вказує на доцільність підвищення процесуального впливу особи потерпілого на здійснення кримінального переслідування, підтримання обвинувачення в суді та припинення кримінального провадження для ефективного захисту й відновлення його прав, свобод і законних інтересів. Це у свою чергу зумовлює всебічність, повноту й неупередженість дослідження фактичних обставин вчиненого кримінального правопорушення, ухвалення законного, обґрунтованого й справедливого судового рішення та виконання основоположних завдань кримінального провадження в цілому.

Проблема вдосконалення правового статусу потерпілої від злочину особи неодноразово була предметом дослідження наукових праць і публікацій ви-

датних учених і практиків дореволюційного періоду С.В. Вікторського, М.В. Духовського, А.Ф. Коні, П.І. Люблінського, Н.Н. Полянського, А.К. Резо-на, Н.Н. Розіна, В.К. Случевського, Н.С. Таганцева, Д.Г. Тальберга, Л.Я. Таубера, І.Я. Фойницького та інших. Вагомий внесок у розробку питань, пов'язаних з особливостями процесуального стану потерпілого в кримінальному судочинстві, зробили такі науковці, як С.А. Альперт, В.П. Божьев, Л.В. Брусицин, В.В. Вандишев, Б.Л. Ващук, І.М. Гальперін, О.П. Герасимчук, Л.В. Головка, М.І. Гошовський, Ю.О. Гурджі, К.Ф. Гуценко, В.О. Дубрівний, О.М. Ерделевський, С.І. Катькало, Л.Д. Кокорев, В.О. Коновалова, О.В. Крикунов, О.П. Кучинська, А.В. Лапкін, Л.М. Лобойко, В.З. Лукашевич, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.В. Навроцька, Л.Л. Нескороджена, В.Т. Нор, Н.Є. Петрова, І.Л. Петрухін, Г.Д. Побігайло, І.І. Потєружа, Т.І. Присяжнюк, В.М. Савінов, В.М. Савицький, М.В. Сіроткіна, Е.Л. Сидоренко, Ю.І. Стецовський, М.С. Строгович, Н.Б. Федорчук, Л.В. Франк, Д.П. Чекулаєв, Л.І. Шаповалова, С.І. Шимон, С.П. Щерба, В.П. Шибіко, С.В. Юношев, В.Є. Юрченко, В.М. Юрчишин та інші. Незважаючи на те, що цій багатоаспектній проблематиці присвячено чимало наукових досліджень, на сьогодні залишаються не вирішеними питання щодо особливостей процесуального стану потерпілого в судовому провадженні в першій інстанції, зокрема, коли прокурор або змінює обвинувачення в суді, або в результаті судового розгляду відмовляється від підтримання державного обвинувачення.

Концептуальним проблемам процесуальної діяльності прокурора в кримінальному проваджен-

ні, зокрема, підтриманню ним державного обвинувачення в суді, а також правовим наслідкам зміни прокурором обвинувачення в суді та його відмови від підтримання державного обвинувачення присвячено роботи відомих радянських, вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі кримінального процесу, а саме: М.І. Бажанова, І.В. Вернидубова, Л.М. Давиденка, В.В. Долежана, В.С. Зеленецького, П.М. Каркача, Н.С. Карпова, Я.О. Ковальової, М.В. Косюти, О.М. Курило, І.Є. Марочкіна, В.Т. Маляренка, В.О. Середи, М.С. Строговича, В.М. Юрчишина, Ф.Н. Фаткулліна, В.Д. Фінько, М.Ю. Черкової та інших. Водночас через фрагментарність правового регулювання окремих положень цього інституту в судовій практиці виникають питання, що потребують адекватної процедури їх вирішення, адже відсутність останньої негативно впливає на практику застосування зазначених норм чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ). Отже, окреслена проблема на нинішньому етапі набуває важливого теоретичного й практичного значення. Наведене свідчить про надзвичайну актуальність поставлених питань і необхідність вдосконалення відповідних положень кримінального процесуального закону, які закріплюють особливості функціонування цього правового інституту. Передбачивши у визначених законом випадках можливість здійснення функції обвинувачення потерпілим, його представником і законним представником у національному кримінальному судочинстві, законодавець водночас оминає вирішення цілої низки питань, які існують у зазначеній сфері та є предметом гострих дискусій, оскільки не знайшли однозначного вирішення й потребують більш ґрунтовного наукового дослідження. Тому, не вдаючись до загальної характеристики, аналізу недоліків і переваг процедури зміни прокурором обвинувачення в суді та його відмови від підтримання державного обвинувачення, спробуємо детально дослідити ці багатогранні питання лише в частині забезпечення процесуальних прав потерпілого під час застосування норм такого інституту, що саме є метою статті.

Згідно з ч. 1 ст. 337 КПКУ судовий розгляд провадиться лише щодо особи, якій висунуто обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених ч. 2 та 3 ст. 337 КПКУ. Відтак останній визначає межі судового розгляду конкретного кримінального провадження. При цьому під час судового розгляду прокурор може як змінити обвинувачення, так і відмовитися від підтримання державного обвинувачення (ч. 2 ст. 337 КПКУ). Відповідно до ч. 1 та 2 ст. 338 КПКУ прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлено нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа, з метою зміни правової кваліфікації та (або) обсягу обвинувачення. Дійшовши переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор після виконання вимог ст. 341 КПКУ складає новий обвинувальний акт, у якому формулює змінене обвинува-

чення та викладає мотиви в обґрунтування прийнятого рішення. Копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження.

Особливу увагу слід звернути на те, що якщо в обвинувальному акті зі зміненим обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, або про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі, що має бути відображено в журналі судового засідання. При цьому суд роз'яснює обвинуваченому, що він буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає розгляд кримінального провадження не менше, ніж на сім днів для надання обвинуваченому, його захиснику можливості підготуватися до захисту проти нового обвинувачення. Після закінчення цього строку судовий розгляд продовжується (ч. ч. 3, 4 ст. 338 КПКУ).

Згідно з ч. 1 ст. 340 КПКУ, якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення, викладене в обвинувальному акті, не підтверджується, він після виконання вимог ст. 341 КПКУ повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення й викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка оголошується та долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови про відмову від підтримання державного обвинувачення надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам для ознайомлення. При цьому відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення може бути як повною, так і частковою.

У разі відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді головуючий роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді в пред'явленому на досудовому слідстві обсязі як особисто, так і через представника, вимагаючи продовження судового розгляду в загальному порядку (п. 19 ч. 1 ст. 3, п. 4 ч. 3 ст. 56, ч. 2 ст. 340 КПКУ), а також наслідки його відмови від обвинувачення, про що робиться відповідний запис у журналі судового засідання. Якщо така відмова здійснюється потерпілим або його представником до видалення суду до нарадчої кімнати для ухвалення рішення, вона є для суду обов'язковою. Останній у таких випадках зобов'язаний закрити кримінальне провадження [1, с. 37].

Якщо, будучи процесуально самостійним і незалежним від позиції прокурора, потерпілий висловив згоду на підтримання обвинувачення в суді, то головуючий надає йому час, необхідний для підготовки до судового розгляду. У цьому випадку кримінальне провадження за відповідним обвинуваченням набуває статусу приватного та здійснюється за процедурою

приватного обвинувачення (ч. ч. 3, 5 ст. 340 КПКУ). Отже, за відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення позиція потерпілого або його представника превалює над постановою прокурора про відмову від державного обвинувачення. У такому разі потерпілий як обвинувач стає повноправним і владним [1, с. 37], адже саме йому надається реальна можливість визначити необхідність подальшого здійснення кримінального провадження.

Потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді внаслідок відмови від підтримання державного обвинувачення прокурором, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду (ч. 4 ст. 340 КПКУ), зокрема, правом розпоряджатися предметом обвинувачення, використовуючи для цього передбачені в законі засоби. Він є основним суб'єктом функції обвинувачення, а відтак – і суб'єктом обов'язку доказування, виникнення й виконання якого в цьому випадку залежить виключно від його добровільного волевиявлення. Оскільки процесуальна діяльність потерпілого полягає у фактичному доведенні перед судом сформульованого в обвинувальному акті обвинувачення (твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (п. 13 ч. 1 ст. 3 КПКУ)), то, висловлюючи свою думку щодо тих питань, які потребують вирішення під час судового розгляду, він не лише повинен бути переконаним у правильності власної правової позиції, яку він обстоює, а й має переконати в цьому суд. Водночас у юридичній літературі наголошується на необхідності закріпити оптимальну нормативну модель такої форми обвинувачення. Одним із її основоположних елементів повинна стати кримінальна відповідальність потерпілого за зловживання своїм правом на підтримання обвинувачення. При цьому в кримінальному процесуальному законі мають бути визначені підстави та дієвий механізм притягнення потерпілого до цього виду відповідальності [2, с. 39–40].

Надзвичайно важливою гарантією справедливого судового розгляду є процесуальна рівноправність не лише сторін обвинувачення й захисту на цій стадії кримінального судочинства, а й процесуальна рівноправність учасників, які представляють відповідну сторону [3, с. 30]. У зв'язку із цим, керуючись вимогами п. 19 ч. 1 ст. 3 та ч. 3 ст. 338 КПКУ, можна зробити висновок про те, що потерпілий у випадку зміни прокурором обвинувачення в суді має бути віднесений до сторони обвинувачення з наданням йому відповідних правомочностей із підтримання обвинувачення. Тому якщо потерпілий не погоджується з позицією прокурора щодо зміни юридичної кваліфікації діяння на менш тяжке кримінальне правопорушення чи зменшення обсягу обвинувачення, прокурор підтримує змінене державне обвинувачення, викладене в складеному ним новому обвинувальному акті, а потерпілий підтримує обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі. Відтак у разі зміни прокурором обвинувачення в суді обвинувальна позиція потерпілого та його обов'язок довести всі обставини, які підлягають доказуванню в кримі-

нальному провадженні (ст. ст. 91, 92 КПКУ), визначаються тим обвинуваченням, яке було сформовано на досудовому слідстві та сформульовано в обвинувальному акті. У цьому випадку подальший судовий розгляд відбувається одночасно в межах двох конкуруючих, проте тісно пов'язаних між собою, видів обвинувачення: державного обвинувачення, яке підтримує прокурор, та обвинувачення, яке підтримує потерпілий або його представник. Суд, враховуючи первинне й нове обвинувачення, приймає остаточне рішення в кримінальному провадженні.

Якщо потерпілий має намір підтримувати обвинувачення, він повинен чітко висловити свою згоду або незгоду з позицією прокурора за його відмови від підтримання державного обвинувачення, виклавши особисті міркування щодо цього у відповідній заяві до суду. Останню може бути зроблено як в усній, так і в письмовій формі. Коли за зміни прокурором обвинувачення в суді потерпілий виявить бажання скористатися своїм правом на підтримання обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі або відмовитися від реалізації наданого права, вбачається, що він також має скласти відповідне вмотивоване клопотання про підтримання ним попереднього чи нового обвинувачення. Здійснення окреслених процесуальних дій обов'язково повинне знайти відображення в журналі судового засідання. Вважаємо, що нез'ясування думки, позиції потерпілих у названих випадках та недотримання зазначених вище вимог має бути визнано істотним порушенням кримінального процесуального закону й підставою для зміни або скасування прийнятого судового рішення.

Оскільки висловлена в судовому засіданні позиція потерпілого або його представника про готовність підтримувати обвинувачення забезпечує збереження обвинувальним актом юридичної сили [4, с. 13–14], а постанова прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення набирає правового значення лише за підтримки її потерпілим або його представником, суди, відповідно до вимог п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів», зобов'язані вживати всіх можливих заходів щодо забезпечення безпосередньої участі потерпілого під час проведення судового розгляду. У тому разі, коли щодо потерпілого здійснюються заходи безпеки й він є звільненим від обов'язку з'являтися в судові засідання, на думку В.Т. Маляренка, у судовому засіданні повинен брати участь його представник, або позицію потерпілого має бути викладено в письмовому зверненні до суду. Цю проблему законодавцеві необхідно вирішити через те, що законом не визначено, як саме повинен діяти суд, коли прокурор змінив обвинувачення в суді чи відмовився від підтримання державного обвинувачення, а щодо потерпілого застосовано заходи безпеки й він не має свого представника в судовому засіданні [5, с. 170].

З аналізу ст. 340 КПКУ можна зробити логічний висновок про те, що за відсутності потерпілого в

судовому засіданні та відомостей про його позицію постановою прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення не має правового значення, тому суд у такому випадку не має права закривати кримінальне провадження. Він зобов'язаний з'ясувати та врахувати точку зору потерпілого або його представника із цього приводу [5, с. 170], оскільки в такому випадку думка потерпілого є пріоритетною для суду. При цьому слід керуватися положеннями п. 23 вищезазначеної постанови, відповідно до якої, якщо прокурор змінив обвинувачення в бік покращення правового стану обвинуваченого чи відмовився від підтримання державного обвинувачення за відсутності в судовому засіданні потерпілого та його представника, суд повинен відкласти проведення судового розгляду, надіслати потерпілому та його представнику копію постанови прокурора про відмову від підтримання державного обвинувачення або копію нового обвинувального акта зі зміненним обвинуваченням з обов'язковим роз'ясненням їм права, відповідно, вимагати продовження судового розгляду та самостійно підтримувати обвинувачення чи підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі. До того ж суд повинен повідомити їх про дату, час і місце майбутнього судового розгляду та надати достатньо часу на ознайомлення зі змістом постанови (обвинувального акта) і на повідомлення суду про свою позицію. За відсутності від потерпілого або його представника у визначений судом час необхідної відповіді на отримані процесуальні документи (постанову, обвинувальний акт) та роз'яснення в судовій практиці вважається, що вони погоджуються з позицією прокурора [6, с. 182, 189].

Законодавцем також не регламентоване питання про те, як діяти суду за зміни прокурором обвинувачення в суді та відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в разі, коли місцезнаходження потерпілого не відоме й забезпечити його явку в судове засідання неможливо. Наприклад, на думку В.Т. Маляренка, прокурор не повинен виносити постанову про відмову від підтримання державного обвинувачення, а має під час судових дебатів порушити питання про виправдання обвинуваченого, оскільки за таких обставин позиція потерпілого за чинним кримінальним процесуальним законом правового значення не має [5, с. 170]. Складною є проблема, коли в кримінальному провадженні беруть участь декілька потерпілих, одні з яких за відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення погоджуються з прокурором, а інші – ні. У такій ситуації, на думку В.Т. Маляренка, якщо хоча б один із потерпілих вимагає продовження судового розгляду й підтримує обвинувачення, суд не має права закрити кримінальне провадження, а повинен продовжити судовий розгляд у загальному порядку. Відтак подальша доля кримінального провадження залежить лише від особистої позиції потерпілого або його представника, а тому їх роль у процесі здійснення кримінального судочинства набуває великої значимості [5, с. 171].

У зв'язку із цим вважається необхідним у кримінальному процесуальному законі передбачити окре-

му норму, яка встановлювала б обов'язок суду відкласти судовий розгляд, якщо за зміни прокурором обвинувачення або за його відмови від підтримання державного обвинувачення потерпілий погодився підтримувати обвинувачення в суді й заявляє клопотання про надання йому можливості отримати кваліфіковану правову допомогу, у тому числі за рахунок держави. При цьому головуючий повинен надати потерпілому час, необхідний і достатній не лише для підготовки до підтримання обвинувачення в судовому розгляді, а й для запрошення представника. Вважаємо, що в такому випадку участь у судовому засіданні представника потерпілого нормативно має бути визнана обов'язковою, адже очевидно є складність, а подекуди й практична неможливість самостійної реалізації потерпілим цієї функції. Відтак встановлення належної процедури отримання кваліфікованої правової допомоги в судовому провадженні стане додатковою гарантією прав і законних інтересів осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, зокрема, їх права на судовий захист. Відповідні зміни й доповнення мають бути внесені й до Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Підтвердженням нагальності потреби в цьому нововведенні є вимога п. 4 ч. 1 Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи 78(8) про юридичну допомогу та консультації від 2 березня 1978 р. щодо можливості отримати юридичну допомогу під час судового розгляду, зокрема, якщо виникла обставина, яка робить цю допомогу необхідною.

Виходячи з аналізу положень ч. 1 ст. 338, ч. 1 ст. 340 КПКУ та наказу Генерального прокурора України «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 19 грудня 2012 р. № 4-гн, можна зробити висновок про те, що як зміна прокурором обвинувачення в суді, так і відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення й поява субсидіарної форми приватного обвинувачення можливі лише за результатами судового розгляду, тобто до фактичного закінчення судового розгляду як етапу, в межах якого відбувається з'ясування обставин кримінального правопорушення та дослідження представлених сторонами доказів [4, с. 5].

Відповідно до п. 1 ст. 121 Конституції України та п. 1 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. однією з основних функцій прокуратури є підтримання державного обвинувачення в суді. Згідно з ч. 3 ст. 36 КПКУ участь прокурора в суді є обов'язковою, крім випадків, передбачених чинним КПКУ. Отже, під час прийняття прокурором рішення про повну відмову від підтримання ним державного обвинувачення він перестає бути державним обвинувачем, оскільки вже немає державного обвинувачення [1, с. 37], і повинен залишити зал судового засідання [6, с. 190]. Так, за ч. 8 ст. 293 КПК Республіки Білорусь від 16 липня 1999 р. державний обвинувач у цьому випадку звільняється від подальшої участі в судовому розгляді. Таким чином, виконання прокурором покладеного на нього публічно-правового обов'язку щодо відмови від підтримання державного обвинувачення згідно з положеннями ч.

І ст. 340 КПКУ має наслідком фактичне припинення здійснення ним своїх повноважень і виключає можливість продовження обвинувальної діяльності в конкретному кримінальному провадженні.

Однією зі специфічних і безумовних підстав для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є відмова потерпілого (а у випадках, передбачених чинним КПКУ, – його представника) від обвинувачення в суді (ч. 4 ст. 26, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПКУ). За діючим кримінальним процесуальним законом процесуальний статус потерпілого в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення є майже аналогічним до його стану в провадженні з публічною формою обвинувачення. Внаслідок застосування нормативної конструкції ст. 340 КПКУ відмова потерпілого від обвинувачення в суді на власний розсуд у цих видах кримінальних проваджень може відбуватися в активній і пасивній формах. При цьому активною формою відмови є відмова потерпілого від підтримання обвинувачення, заявлена під час судового розгляду (остання викладається усно або письмово). Пасивною формою відмови від обвинувачення є неявка приватного обвинувача, а також його представника без поважних причин у судові засідання [7, с. 13], які саме таким способом опосередковано виражають своє волевиявлення щодо припинення кримінального переслідування обвинуваченого. Так, згідно з ч. 6 ст. 340 КПКУ повторне неприбуття в судові засідання потерпілого, який був належним чином повідомлений про судовий розгляд та викликаний у встановленому КПКУ порядку, після настання обставин, передбачених у ч. ч. 2 і 3 ст. 340 КПКУ (у разі відмови прокурора від державного обвинувачення потерпілий висловив згоду реалізувати своє право на підтримання обвинувачення в суді), прирівнюється до його відмови від обвинувачення та має наслідком закриття кримінального провадження за відповідним обвинуваченням. Однак для прийняття такого рішення необхідні наведені далі умови: 1) наявність підтвердження отримання потерпілим повістки про виклик до суду; 2) ознайомлення його зі змістом повістки в інший спосіб; 3) неявка на виклик без поважних причин (обставини, які об'єктивно позбавляють потерпілого можливості своєчасно з'явитися на виклик); 4) неповідомлення про причини неприбуття.

Вбачається правильною пропозиція закріпити на законодавчому рівні правило щодо нерозповсюдження негативних наслідків повторної неявки потерпілого без поважних причин у судові засідання під час реалізації своїх прав та обов'язків у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення за умови присутності в залі засідання представника потерпілого. Тобто в цьому випадку така неявка не може розглядатися як відмова потерпілого від обвинувачення [4, с. 14, 16].

Норма кримінального процесуального закону про те, що суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення в суді, і з цією відмовою погодився потерпілий (ч. 2 ст. 26 КПКУ), є імперативною [5, с. 172]. Отже, якщо потерпілий або його представник не бажають підтримувати обвинувачення, то суд на підставі п. 2 ч. 2 ст. 284 КПКУ своєю ухвалою зобов'язаний закрити кримінальне провадження. У зв'язку із цим заслуговують на підтримку аргументи щодо необхідності нормативного закріплення обов'язку суду закінчувати кримінальне провадження не закриттям, а ухваленням виправдального вироку за однією з реабілітуючих підстав у випадку, коли прокурор у повному обсязі відмовився від підтримання державного обвинувачення, а потерпілий не бажає скористатися своїм правом, передбаченим ч. 2 ст. 340 КПКУ, на перейняття та реалізацію цієї функції [4, с. 6, 14, 16].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що одним із пріоритетних напрямів докорінної перебудови галузі кримінального процесуального права має стати посилення ролі приватних начал під час здійснення кримінального провадження. У роботі сформульовано обґрунтовані пропозиції, спрямовані на оптимізацію та вдосконалення нормативного регулювання процедури реалізації функції обвинувачення потерпілим або його представником за зміни прокурором обвинувачення та за відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді. Неповнота правової регламентації цієї сфери діяльності потребує якісно нових підходів та внесення кардинальних змін і доповнень до вітчизняного кримінального процесуального законодавства, тому може бути предметом подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маляренко В.Т. Про відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення в суді та її правові наслідки / В.Т. Маляренко, І.В. Вернидубов // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 4(32). – С. 31–41.
2. Лапатников М.В. Перспективы субсидиарного обвинення в российском уголовном процессе / М.В. Лапатников // Российская юстиция. – 2014. – № 2. – С. 37–40.
3. Хоматов Ю.В. Развитие составительного начала в деятельности адвоката-защитника в уголовном судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Ю.В. Хоматов. – Х., 1994. – 231 с.
4. Перепелиця С.І. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / С.І. Перепелиця ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – 20 с.
5. Маляренко В.Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : [монографія] / В.Т. Маляренко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.
6. Підтримання прокурором державного обвинувачення / [Л.Р. Грицаєнко, Г.П. Серета, М.К. Якимчук та ін.] ; за заг. ред. Г.П. Середи. – К. : Юридична думка, 2010. – 656 с.
7. Малярчук Н.В. Приватне обвинувачення як диференціація кримінально-процесуальної форми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Н.В. Малярчук ; Київський нац. ун-т внутр. справ. – К., 2010. – 18 с.